

SÚČASNÝ SLOVAKISTICKÝ VÝSKUM VO VÝSKUMNOM ÚSTAVE SLOVÁKOV V MAĎARSKU

Tünde Tušková – Alžbeta Uhrinová – Juraj Rágyanszki

*Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete
Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku
Szabó Dezső u. 40 – 42, Békéscsaba (Maďarsko)
E-mail: vusm@alfold.net*

TUŠKOVÁ, T. – UHRINOVÁ, A. – RÁGYANSZKI, J. (2023): Current Research in Slovak Linguistics at the Research Institute of Slovaks in Hungary. In: *Slovenská reč*, 88/3, 384 – 398.

Abstract: The study presents more than 30 years of linguistic research and project outputs of the Research Institute of Slovaks in Hungary. The main fields of research were sociolinguistics, onomastics, linguistic landscape studies, and the history of Slovak literary language. The article also outlines the perspectives of further linguistic research at the Research Institute of Slovaks in Hungary.

Keywords: Slovaks in Hungary, sociolinguistics, onomastics, linguistic landscape studies, history of literary language.

Článok v skratke:

- Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku je spoločenskovedný ústav interdisciplinárneho charakteru. Zameriava sa na výskum histórie, národopisu, kultúrnej antropológie a jazyka Slovákov žijúcich v Maďarsku.
- V článku sú prezentované stručne dávnejšie a podrobnejšie súčasné dialektologické, sociolingvistické, onomastické bádania a projekty a výskumy z dejín slovenského jazyka v Maďarsku.
- V budúcnosti plánujeme pokračovať vo výskume používania slovenského jazyka, dvojjazyčnosti Slovákov v Maďarsku, jazykovej krajiny slovenských obcí a v jazykovej analýze historických dokumentov.

1. ÚVOD

V štúdií predstavujeme výsledky jazykovedných výskumov Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku¹ so zvláštnym zreteľom na súčasnosť a publikačnú činnosť. Vedeckovýskumná práca interných a externých pracovníkov inštitúcie na tomto poli sa zameriava na dialektologické, sociolingvistické, onomastické bádania a projekty a výskumy z dejín slovenského jazyka v Maďarsku. Zahŕňa v sebe prezentáciu výsledkov z rôznych domácich i zahraničných konferencií a publikácií. Na začiatku stručne približujeme naše bádateľské zázemie a skoršie jazykovedné výskumy. Podrobnejšie analyzujeme výskumy a publikácie z rokov 2018 – 2023. V závere načrtávame výskumné plány do budúcnosti.

---

¹ Porov. webové sídlo pracoviska.^[1]

2. Z DEJÍN VÚSM

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku so sídlom v Békešskej Čabe (VÚSM) bol založený v roku 1990. Založenie ústavu sa považovalo za priekopnícke, keďže predtým v Maďarsku podobný národnostný výskumný ústav nefungoval. Zakladateľom a prvým prevádzkovateľom VÚSM bol Zväz Slovákov v Maďarsku. Ústav je od roku 2001 inštitúciou Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku. Spôčiatku bol financovaný zakladateľom, neskôr a aj v súčasnosti zo štátneho rozpočtu a okrem toho je podporovaný slovenskými a maďarskými vedeckými nadáciami a súbehmi.

VÚSM je vedeckou inštitúciou so širokým profilom. Vznikol ako spoločenskovedný ústav interdisciplinárneho charakteru, zameriava sa na výskum histórie, národopisu, školstva, jazyka Slovákov žijúcich v Maďarsku, pričom rozvíja aj bohatú vydavateľskú činnosť. Samostatne vydal 100 publikácií a aktívne pôsobí aj ako spoluvydavateľ. Väčšina autorov týchto publikácií sú Slováci z Maďarska. Spomedzi vedných odborov najviac dominuje história, ale rozhodujúci je aj podiel jazykovedných publikácií (niektoré sú dostupné aj online na webovej stránke VÚSM^[2]).

Od roku 1991 pravidelne organizujeme národopisné, neskôr interdisciplinárne výskumné tábory (viac nižšie) a od r. 1993 vedecké konferencie. V roku 2023 sme zorganizovali 17. medzinárodnú konferenciu. Naše konferencie majú do značnej miery interdisciplinárny charakter, ale organizovali sme aj lingvisticky zamerané podujatia (napr. *Slovenčina v menšinovom prostredí*, 2003 a 2007).

Popri výskume a edičnej činnosti VÚSM ponúka rôzne vedecké a vedecko-popularizačné programy a prednášky. V rámci vedecko-popularizačných programov treba vyzdvihnúť študentské súťaže, ktoré ústav organizuje od r. 2003 s cieľom zapojiť do vedeckého výskumu žiakov základných a stredných škôl a študentov univerzít. Počas týchto rokov sa zorganizovalo 16 súťaží.

Výskumný ústav sa snaží prezentovať výskumy o Slovákoch v Maďarsku na medzinárodnej úrovni. Udržiava intenzívne pracovné vzťahy s ústavmi Slovenskej akadémie vied, slovakistickými pracoviskami vysokých škôl a univerzít v Maďarsku, na Slovensku a v slovenskom zahraničí. O histórii Výskumného ústavu boli vydané jubilejné publikácie, štúdie, bulletiny a diplomové práce, v ktorých sa záujemcovia môžu podrobnejšie zoznámiť s prácou slovenských výskumníkov (posledné Tušková – Uhrinová 2021a).

3. STARŠIE VÝSKUMY

3.1. ZAČIATKY

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, resp. jeho právny predchodca Slovenský výskumný ústav mal už vo svojom prvom štatúte medzi cieľmi a úlohami zakotvené rozvíjanie vedeckého výskumu jazyka, resp. nárečia Slovákov v Maďarsku. Prvá ria-

ditelka ústavu Anna Divičanová² poverila Máriu Žilákovú³, aby spolu s Júliou Szabóovou Marlokovou⁴ vypracovali koncepciu jazykovedného výskumu. Materiál *Archív slovenských nárečí v Maďarsku – zásady archivovania*, zostavený M. Žilákovou v r. 1991 (2003) môžeme pokladať za prvú koncepciu slovenských jazykovedných výskumov v Slovenskom výskumnom ústave. Podľa tejto koncepcie sa urobili magnetofónové záznamy a sa začal zbierať zvukový materiál slovenských nárečí v Maďarsku. Pre nedostatok financií sa projekt nedokončil.

Zhodou okolností aj prvé publikácie ústavu sú z oblasti jazykovedy, *Atlas slovenských nárečí v Maďarsku, slovensko-nemecké dvojjazyčné vydanie – Atlas der slowakischen Mundarten in Ungarn, slowakisch-deutsche zweisprachige Ausgabe* (Fügedi – Gregor – Király 1993). Ústav tento jedinečný a cenný výskumný materiál jeho vydaním vlastne zachránil pred zabudnutím. Prácu si objednala Maďarská akadémia vied v r. 1949, rukopis bol hotový aj s mapami do r. 1965, potom viac ako 30 rokov čakal na vydanie. Atlas uzrel svetlo sveta v roku 1993 v tej istej forme, ako ho pred 30 rokmi autori zostavili. Spracúva hláskoslovné a morfológické javy. Je v ňom kartografickou metódou zaregistrovaný synchrónny stav slovenských nárečí v Maďarsku v období rokov 1949 – 1965 a podaný ich systematický prehľad. V publikácii sa pozornosť venuje aj problematike miešania nárečí, problému vzniku prechodných a zmiešaných typov nárečí, ako aj otázkam jazykovej integrácie, dvojjazyčnosti a maďarsko-slovenským jazykovým vplyvom a interferenciám.

V tom istom roku vyšiel *Čabjanskí nárečovní slovník – Csabai tájszótár*, prepracovaný a doplnený rukopis Júliusa Dedinského (Ando – Mazán 1993). Bola to prvá kniha vydaná v spolupráci s VÚSM. Slovník obsahuje takmer 800 čabianskych nárečových slov a výrazov, ktoré sú preložené do spisovnej slovenčiny a maďarčiny. Ich významy sú objasnené vetnými príkladmi v nárečí, ktoré sú tiež preložené do maďarčiny.

Témy ako stav jazyka, jeho používanie, jazyková komunikácia, jazykové znalosti alebo ovládanie jazyka Slovákov v Maďarsku sa netýkajú len pozornosti lingvistov, ale venujú sa im aj inak zamerané výskumy. Na tomto mieste spomenieme len práce A. Divičanovej, ktoré sa zaoberajú jazykovými, kultúrnymi a spoločenskými kontaktmi a analyzujú proces vytrácajúcej sa hodnoty materinského jazyka (1999, 2002).

Jazykovedné štúdie M. Žilákovvej sa považujú za základné diela o jazyku Slovákov v Maďarsku. Vo viacerých svojich prácach autorka rozoberala funkčné roz-

---

² Anna Divičanová, slovakistka, kulturologička, etnológica, kandidátka historických a národopisných vied a univerzitná profesorka na Katedre slovanských filológií Filozofickej fakulty Univerzity Eötvösa Loránda (ELTE) v Budapešti. Inštitúciu riadila v rokoch 1990 – 2002.

³ Mária Žiláková, lingvistka, habilitovaná docentka jazykovedy na Katedre slovanských filológií Filozofickej fakulty ELTE v Budapešti. Externá spolupracovníčka VÚSM.

⁴ Júlia Szabóová Marloková, lingvistka, doktorka jazykovedy, učiteľka slovenského jazyka, literatúry a dejepisu na strednej škole.

vrstvenie jazyka slovenskej národnosti, venovala sa vzťahom dolnozemsých Slovákov k spisovnej norme, kalkami, slovakizmami v maďarskom jazyku, ako aj jazykovými rozbormi diel krásnej literatúry a periodík. Mnoho jej štúdií bolo uverejnených v publikáciách ústavu a väčšina z nich je výsledkom jej práce vo VÚSM (napr. 2005, 2008). Významné sú aj nárečové výskumy M. Žilákovej (napr. 2010, 2013).

3.2. DIALEKTOLOGICKÉ VÝSKUMY

Okrem už spomenutých dialektologických prác ďalším dôležitým prameňom bol *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku* (1996). Kniha bola prvou kolektívnou a syntetizujúcou vedeckou prácou ústavu. Mala za cieľ zhromaždiť doklady o ľudovej kultúre tu žijúcich Slovákov, aby sa tým sprístupnil obraz ich spôsobu života a kultúry. Na výskum bolo vybratých 23 lokalít, ktoré reprezentovali všetky regióny Maďarska. Atlas obsahuje 430 máp a je vzácnym prameňom dialektologického výskumu, keďže vo veľkej miere spracúva lexiku ľudovej kultúry (názvy nástrojov, predmetov, potravín, príbuzenských vzťahov atď.).

Dialektologické výskumy VÚSM sa realizovali, resp. sa realizujú predovšetkým v tzv. výskumných táboroch.⁵ Účastníci tábora sú výskumníci, doktorandi a študenti zo Slovenska a Maďarska, ktorí v teréne skúmajú vybranú slovenskú lokalitu. Po svojom vzniku VÚSM prevzal organizáciu národopisných táborov od Zväzu Slovákov v Maďarsku. Prvý národopisný tábor bol zorganizovaný v roku 1977 v Banke (Bánk). V súčasnosti sa každý druhý rok konajú jednotýždňové výskumné tábory a VÚSM v roku 2022 v Mlynkoch (Pilisszentkereszt) zorganizoval už 37. takýto tábor. Od roku 2001 výskumy majú interdisciplinárny charakter. Okrem etnografických a dialektologických tém sú zamerané na sociolingvistiku, humánnu geografiu, kultúrnu antropológiu a históriu. V oblasti dialektológie už dlhodobo prebieha spolupráca s výskumníčkou Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV Katarínou Ballekovou, ktorá sa pravidelne zúčastňuje na výskumných táboroch a prednáša na konferenciách o svojich výskumoch v Maďarsku (Balleková 2004, 2015). Výskumníci v rámci táborov v teréne zozbierali bohatý dialektologický zvukový materiál. Materiály sú k dispozícii v sídle VÚSM v Békešskej

⁵ Národopisné tábory vznikli na podnet celoštátneho hnutia zameraného na záchranu ľudovej kultúry. Prvý tábor mal názov Vlastivedný – národopisný zberateľský tábor. Neskôr sa charakter a štruktúra tohto podujatia postupne modifikovala a názov táborov sa zmenil na etnografické tábory a neskôr na interdisciplinárne výskumné tábory. Špecifikom výskumných táborov je, že ide o kolektívnu terénnu prácu. Účastníci vykonávajú individuálny výskum, ale zároveň majú možnosť vymieňať si skúsenosti a viesť odborné konzultácie na pracovných stretnutiach i mimo nich. Tábory sú organizované v maďarských lokalitách obývaných Slovákami. Dôležitým faktorom je používanie slovenského jazyka tak zo strany výskumníkov, ako aj informátorov. Popri vedeckom výskume významnú úlohu zohráva tiež osvetové pôsobenie bádateľov v danom prostredí. Hlavným cieľom táborov je čo najkomplexnejšie predstavenie slovenského charakteru skúmanej lokality a oživenie slovenského povedomia obyvateľov (viac Krekovičová – Krupa – Ando 2008).

Čabe, ale aj v partnerských inštitúciách. Od roku 2018 sa výsledky výskumov po každom tábore uverejňujú v edícii *Studia Interdisciplinaria*. Vedecké články o výsledkoch starších táborov boli publikované najmä v periodiku *Národopis Slovákov v Maďarsku* a v konferenčných zborníkoch (napr. Kováčová – Uhrinová 2015; Marloková Szabóová 2021).

3.2.1. Jazyková analýza Čabianskeho kalendára

Tünde Tušková sa vo svojej dizertačnej práci na Katedre slovenského jazyka a literatúry Segedínskej univerzity venovala predovšetkým jazykovej analýze *Čabianskeho kalendára* (Tuska 2002). Kultúrnohistorický význam kalendára skúmala viac rokov a písala o ňom vo viacerých slovenských a maďarských štúdiách. V jednej z kapitol publikácie *O storočnom Čabianskom kalendári* (Tušková 2021) urobila hlbší prieskum vzťahu slovenského spisovného jazyka a čabianskeho slovenského dialektu. Podkladovým materiálom na analýzu boli použité ročníky *Čabianskeho kalendára* 1920 – 1939. Autorka tak podala krátky historický prehľad o vzťahu medzi lokálnym dialektom a spisovnou slovenčinou.

Už od 18. storočia sa sporadicky stretávame s elementmi lokálnej jazykovej variety v písomných prejavoch. Uchovávali ich rozličné zápisnice, závetý, administratíva cechov. Autorka predpokladala, že prvky čabianskeho dialektu sa nie vedome dostali do písomných dokumentov. V časovom rozpätí do polovice 19. storočia – tento fenomén sa dá interpretovať skôr ako slabšie ovládanie normy bibličtiny.

Z typu osídlenia Slováckmi obývaných osád, ktoré majú povahu jazykových ostrovov, vyplýva, že Čabänia dlho nemali užšie kontakty s moderným jednotným slovenským spisovným jazykom vytvoreným Ľudovítom Štúrom (a jeho spolupracovníkmi), preto mohla ovplyvniť táto podoba slovenčiny ich jazyk iba do nepatrnej miery. Situácia sa v 20. storočí zmenila, Čabänia mali čoraz viacej príležitostí (v prvom rade cestou časopisov) na to, aby sa najprv oboznámili so spisovnou slovenčinou a postupne sa stali aj jej nositeľmi, aktívnymi používateľmi. Konkrétne údaje dosvedčujú fakt, že štúrovčina mala odozvu na dolnozemskej slovenských jazykových ostrovoch už od 40. rokov 19. storočia. Značne prispel k rozšíreniu spisovnej slovenčiny v južnej časti Dolnej zeme práve *Čabiansky kalendár*.

Redaktormi periodika boli vzdelaní farári (Ľudovít Žigmund Szeberényi, Michal Francisci, Michal Rohály), ktorí si osvojili štandardnú spisovnú normu a snažili sa jej pridržiavať. Napriek tomu sa nájdu na stránkach kalendára aj príspevky s elementmi čabianskeho nárečia, ba aj také, ktoré boli v celom rozsahu napísané v lokálnom dialekte. Autormi takýchto sú čabianski píšmáci⁶, resp. píšmáci z okolitých slovenských lokalít.

---

⁶ Píšmáci boli jednoduchí roľníci, ktorí prispievali do *Čabianskeho kalendára*, venovali sa literatúre.

3.3. SOCIOLINGVISTICKÉ VÝSKUMY

Bývalá pracovníčka Spoločenskovedného ústavu SAV Mária Homišinová v spolupráci s VÚSM realizovala významné sociologické a sociolingvistické výskumy o súčasnom stave slovenskej národnosti a slovenského jazyka v Maďarsku. Boli to výskumy o inteligencii (Homišinová 2003), rodinách (Homišinová 2006), poslancoch menšinových samospráv (Homišinová – Uhrinová – Ondrejovič 2013) a o mládeži (Homišinová 2015).

V sociolingvistických (a ďalších jazykovedných) výskumoch vo VÚSM pokračovali lingvisti A. Uhrinová,⁷ S. J. Tóth,⁸ T. Tušková⁹ a J. Rágyanszki.¹⁰

A. Uhrinová v rokoch 1995 – 2007¹¹ na základe dotazníkov o jazykovej praxi, interview, bezprostredného pozorovania a analýzy dokumentov skúmala používanie slovenského jazyka v kruhu Slovákov v Maďarsku. Zmapovala a zdokumentovala súčasnú jazykovú situáciu, charakterizovala hlavné komunikačné sféry, bilingvizmus a jazykové autobiografie predstaviteľov slovenskej národnosti, ambivalentný proces vývinu slovenčiny, stav výmeny jazyka. Zaoberala sa tradičnými a novými slovenskými inštitúciami a vedeckou publikačnou činnosťou slovenskej inteligencie (napr. Uhrinová 2004, 2008a, 2008b). Bola vedúcou lingvistických programov *Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe* (2001 – 2004) a *Slovenský jazyk v Maďarsku* (2004 – 2007). Výskumné zistenia sú dostupné v kolektívnych monografiách (Uhrinová – Žiláková 2005, 2008). Ciele a koncepcia celoštátneho sociolingvistického projektu boli vypracované v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV s odbornou pomocou Slavomíra Ondrejoviča.

A. J. Tóth viac rokov realizoval výskumy vo VÚSM predovšetkým o jazykovej situácii v školách a cirkvi. Výskumné výsledky prezentoval vo viacerých štúdiách (napr. Tóth 2008a, 2008b).

Ďalšou výskumnou oblasťou T. Tuškovej je sociolingvistická analýza používania slovenského jazyka u mladých Slovákov v Maďarsku. Počas jej pôsobenia na Katedre slovenského jazyka a literatúry v Segedíne sa zloženie študentov na kated-

---

⁷ Alžbeta Uhrinová, doktorka jazykovedy, mimoriadna profesorka na vysokej škole v Békešskej Čabe. Od r. 2001 externá spolupracovníčka VÚSM, v období 2002 – 2003 bola zamestnaná na polovičný úväzok a v rokoch 2003 – 2018 na plný úväzok. Od r. 2019 pracuje znovu ako externá spolupracovníčka ústavu. V rokoch 2002 – 2010 bola riaditeľkou VÚSM.

⁸ Sándor János (Alexander Ján) Tóth, doktor jazykovedy, v rokoch 2003 – 2009 bol zamestnaný na plný úväzok, v súčasnosti habilitovaný docent na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Univerzity J. Selyeho v Komárne.

⁹ Tünde Tušková, doktorka jazykovedy, docentka a vedúca Katedry slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Segedínskej univerzity. V rokoch 2010 – 2017 bola zamestnaná vo VÚSM na polovičný úväzok a od roku 2017 na plný úväzok. Od roku 2017 je riaditeľkou ústavu.

¹⁰ Juraj Rágyanszki, doktorand, odborný asistent na Katedre slovanských filológií Filozofickej fakulty ELTE v Budapešti. Od r. 2019 je externým spolupracovníkom VÚSM.

¹¹ V rokoch 1995 – 2001 A. Uhrinová realizovala výskumy na čabianskej vysokej škole.

rách slovakistiky v Maďarsku, ako aj ich vnútorný postoj k vlastnej identite veľmi zmenil. Problematika používania slovenského jazyka u nastupujúcej slovenskej inteligencie v Maďarsku nebola do roku 2016 podrobnejšie predstavená v žiadnych súhrnných prácach. Základné informácie o výsledkoch výskumu boli prezentované na rôznych konferenciách a sympóziách a publikované v odborných periodikách či zborníkoch v Maďarsku i na Slovensku. Syntézou je monografia T. Tuškovej pod názvom *Slovenský jazyk v univerzitnom bilingválnom prostredí* (2016), ktorá je vyústením snahy o vyplnenie medzery v tejto oblasti výskumu. V rámci analýzy dotazníkového materiálu autorka predstavila zistenia o etnických parametroch študentov, o ich názoroch týkajúcich sa procesov výmeny jazyka. Hľadala odpovede na otázky, do akej miery ovládajú slovenčinu a jej variety, ktorý z jazykov používajú v rozličných komunikačných sférach a komunikačných situáciách. Pozornosť sústredila tiež na jazykové postoje a stereotypy súvisiace s dvojjazyčnosťou, na kultúrne postoje, ako aj na stereotypy a predsudky študentov.

4. SÚČASNÉ LINGVISTICKÉ VÝSKUMY

4.1. ONOMASTICKÉ VÝSKUMY

Rok 2004 sa stal dôležitým medzníkom v dejinách života VÚSM, pretože bola podpísaná *Dohoda o spolupráci* medzi Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV a VÚSM, čím sa v značnej miere zlepšili podmienky výskumnej práce. V oblasti onomastiky sa prvé spoločné odborné stretnutie realizovalo v roku 2010 v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra v Bratislave. Išlo o odborný seminár, ktorý viedli Pavol Žigo, Milan Majtán a Iveta Valentová. Stretnutie malo vedecký aj inštruktážno-metodologický charakter.

Prvým spoločným výskumným projektom bol projekt *Slovenské priezviská v Maďarsku*, ktorého cieľom bolo zostaviť zoznam rodných mien slovenských jazykových ostrovov. Tento projekt môže byť nápomocný pri oživovaní slovenských tradícií a slovenského jazyka zmiešanej, dnes už z jazykovej stránky značne asimilovanej slovenskej komunity, a môže vzbudiť záujem maďarských Slovákov o pátranie po svojich koreňoch a predkoch.

Prvým výstupom tohto projektu je monografia *Čabianske priezviská* (Divičanová – Chlebnický – Tušková – Uhrinová – Valentová 2015¹, 2017²), ktorá synteticky spracúva priezviská čabianskych slovenských rodín. Autori sa vo svojom výskume opierali najmä o úradný zoznam osobných mien v Békešskej Čabe z roku 2010. Úvodné časti predstavujú dejiny skúmanej lokality, medzi inými aj staršie zoznamy čabianskych rodín. Nasleduje charakteristika najstarších a najfrekvencovanejších priezvisk, ktoré sú zoradené podľa motivácie: zamestnanie, spoločenské postavenie, rodinné vzťahy, etnické a národné mená, krstné mená a vlastnosti. V samostatnej kapitole sa analyzuje predpokladaný pôvod približne 600 priezvisk. Mapy zobrazujú

migračné vlny čabianskych rodín a výskyt i frekvenciu vybraných priezvisk na území Maďarska podľa žúp a obcí. V závere sú uvedené priezviská rodín, ktoré z Békešskej Čaby vymizli ešte pred rokom 1938. Táto kolektívna monografia významnou mierou pomôže predovšetkým pri udržiavaní a zveľaďovaní kultúrneho dedičstva, pri uvedomovaní si etnickej príslušnosti a národnostného povedomia slovenskej komunity Békešskej Čaby v súčasnom spoločenskom a jazykovo značne asimilovanom prostredí.

Ďalší kolektívny onomastický výskum sa realizoval v Slovenskom Komlóši (Tótkomlós). Jeho výsledkom je monografia *Komlósske priezviská* (Divičanová – Chlebnický – Tušková – Valentová 2017). V úvode sa čitatelia oboznamujú so stručnými dejinami Slovenského Komlóša, keďže na vznik a formovanie priezvisk mali výrazný vplyv aj historické udalosti. Osobitnú kapitolu tvorí slovníková časť, v ktorej sa uvádza motivácia, lexikálno-sémantická rekonštrukcia a slovotvorný rozbor približne 320 priezvisk. Autori sa pri analýze priezvisk slovenských rodín z tejto lokality opierali o úradný zoznam obyvateľov z roku 2014. V prílohe sú uverejnené mapy zobrazujúce migračné vlny komlóšskych rodín.

V súčasnosti pod vedením Ivety Valentovej prebiehajú výskumy priezvisk v piľských obciach a pripravuje sa ďalšia onomastická monografia.

4.2. SOCIOLINGVISTICKÉ PROJEKTY

Pod vedením Jazykovedného ústavu Maďarskej akadémie vied¹² (ďalej JÚ MAV) v spolupráci s VÚSM v súčasnosti (2022 – 2023) prebieha za účasti T. Tuškovej a A. Uhrinovej v Slovenskom Komlóši retrospektívny výskum.¹³ Jeho predmetom sú zmeny v jazykovej komunikácii a dvojjazyčnosti, ktoré sa udiali za dve desaťročia od základného výskumu v meste v r. 2003 – 2004.¹⁴ Závery súčasného výskumu budú publikované v roku 2024 v maďarskom jazyku v monografii *Többnyelvűség Magyarországon – Összehasonlító vizsgálatok hat nemzetiségről* (Viacjazyčnosť v Maďarsku – Porovnávacie sociolingvistické výskumy šiestich národností) (Bartha – Borbély, v tlači). Publikácia bude vydaná v printovej aj elektronickej ver-

¹² V súčasnosti pod názvom Centrum jazykovedných výskumov – Výskumná sieť Eötvösa Loránda.

¹³ Názov projektu: *Mecenatúra – MEC_K_141233 je Viacjazyčnosť v Maďarsku – Porovnávacie sociolingvistické výskumy šiestich národností*.

¹⁴ Sociolingvistický výskum pod názvom *Jazyková situácia v Slovenskom Komlóši* bol realizovaný podľa koncepcie projektu JÚ MAV a Katedry súčasného maďarského jazyka ELTE (Názov projektu: *Dimenzie jazykovej inakosti: možnosti zachovania jazykov menšín*). Vedúcimi projektu boli Csilla Bartha a Anna Borbély). Do výskumu sa zapojilo šesť národností, okrem Slovákov to boli Nemci, Rumuni, Rómovia (Lovári a Beáši), Srbi a Chorváti. Výskum sa zameriaval na používanie jazyka, výmenu kódov, zachovanie jazyka, na otázky dvojjazyčnosti, jazykového postoja, stereotypov. Skúmanou slovenskou lokalitou bol Slovenský Komlós. Cieľom projektu bolo zmapovať, či sa dajú vytvoriť všeobecne platné modely procesu výmeny jazyka. Skúmalo sa, či jazykový postoj a stereotypy majú vplyv na používanie menšinového jazyka a na proces výmeny jazyka. Výsledky výskumu boli prezentované vo viacerých kolektívnych a individuálnych štúdiách (napr. Tóth – Tušková – Uhrinová – Žiláková 2005).

zii. Aktualizovanú, rozšírenú štúdiu o Slovenskom Komlóši plánujeme uverejniť aj v slovenskom jazyku.

Vo VÚSM v súčasnosti prebiehajú aj bádania jazykovej krajiny (*linguistic landscape*) slovenských lokalít.¹⁵ V kruhu maďarských aj slovenských jazykovedcov dostáva výskum *jazykovej krajiny* čoraz väčší priestor a stáva sa samostatným vedeckým odborom. Ich výskum sa rozšíril a zahŕňa aj Maďarmi osídlené osady a sídla v celej Karpatskej kotline. Výskumy, ktoré sa dotýkajú jazykového obrazu maďarských národnostných menšín v tejto oblasti, inšpirovali aj nás (T. Tuškovú a A. Uhrinová), aby sme skúmali obraz vizuálneho používania jazyka u békešebianskych, čívskech a komlóšskych Slovákov, ktorý môže byť akýmsi kompasom pre uvedené spoločenstvo, pre jeho úlohu a prestíž, ktorú má a zohráva v týchto lokalitách. Doterajšie výskumy v oblasti jazykovej krajiny sa zameriavali predovšetkým na oficiálne dopravné značky, názvy ulíc, reklamné tabule, miestne názvy, názvy inštitúcií, obchodných jednotiek, škôl. V súlade s niektorými jazykovedcami zastávame názor, že okrem tradične chápaných väčších priestorov (ulice, miesta, dopravné prostriedky, verejné budovy atď.) sa oplatí zamerať výskum aj do iných dimenzií v oblasti medziludských vzťahov. Sem patria napríklad významné podujatia, ktoré sa organizujú v jednotlivých sídlach, ktoré boli predmetom aj našich výskumov (Tušková – Uhrinová 2018, 2020; v maďarskom jazyku Tuska – Uhrin 2020). Naše pozorovania potvrdili doterajšie jazykovedné výskumy, že používanie vizuálneho prejavu menšinového jazyka zvyšuje nielen jeho prestíž, ale prostredníctvom neho aj prestíž ním hovoriaceho spoločenstva. Udržanie menšinového jazyka ovplyvňuje aj to, akú vysokú má vizuálnu prestíž.

4.2.1. Jazykovedné aspekty výskumu národnostného školstva

Spoločný projekt VÚSM a Spoločenskovedného ústavu Centra spoločenských a psychologických vied SAV v Košiciach s názvom *Súčasný stav a fungovanie slovenského národnostného školstva – reflexia pedagógov, reflexia študentov a reflexia rodičov* sa začal realizovať v rokoch 2013 – 2014 (Ďurkovská – Tušková 2019, 2020). Jeho cieľom bolo dosiahnuť ucelený obraz o súčasnom slovenskom národnostnom školstve. Do výskumu boli zapojené nielen školy, ktorých prevádzkovateľom je Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku, ale aj tie, v ktorých sa slovenčina vyučuje ako predmet (Tušková 2016).

Za účasti zainteresovaných strán sa pripravil štandardizovaný dotazník, ktorý okrem všeobecnej časti pozostával zo 71 položiek. Konzultácie sa počas roka uskutočnili viackrát; tak osobne v Košiciach a v Békešskej Čabe, ako aj cez internet. Spomínané školy sa nachádzajú roztrúsené v rámci celej krajiny, a tak nám pri zbere dát pomáhali anketári, ktorí sami boli aj respondentmi. Ich školenia sa realizovali

¹⁵ Odbornými radami či s literatúrou pomáhajú kolegovia z JÚ MAV Csilla Bartha a Anna Borbély.

v Budapešti a v Békešskej Čabe (Ďurková – Tušková 2021). Pri kolportovaní a vyplňaní dotazníkov pomáhala 16 anketárov a dotazníky vyplnilo celkom 139 respondentov. Otázky v dotazníku boli formulované v slovenskom jazyku.

Prvoradým cieľom projektu bolo prispieť k rozvoju sociolingvistického bádania v kruhu Slovákov v Maďarsku. Respondentmi boli pedagógovia a vychovávatelia vyučujúci slovenský jazyk alebo v slovenskom jazyku na rôznych školách v Maďarsku. V projekte sa analyzovalo sebahodnotenie ovládania jazykov. Zaujímala nás predovšetkým úroveň znalosti a frekvencia používania slovenského jazyka. Okrem úrovne ovládania jazykov sa časť dotazníka venovala pozorovaniu spisovného slovenského/maďarského jazyka a nárečovej podoby slovenského jazyka používaného respondentmi. Boli sme zvedaví na subjektívnu mienku pedagógov, na to, ktorý z týchto jazykov je im bližší, ktorý považujú za krajší, užitočnejší, ťažší, aký je ich citový vzťah k nim atď. Vo výskume sme venovali pozornosť aj otázkam týkajúcim sa dvojjazyčnosti respondentov, ich reakciám na výroky súvisiace s dvojjazyčnosťou. Zaoberali sme sa prechodom komunikácie zo slovenčiny do maďarčiny. Zaujímalo nás, aké sú slovenské jazykové potreby učiteľov vzťahujúce sa na školy a médiá, akú mienku majú respondenti o dvojjazyčných nápisoch, názvoch ulíc, pamätných a informačných tabúl atď. Do dotazníka boli zaradené otázky, ktoré sa vzťahujú na kultúrne postoje. Pýtali sme sa napríklad, ktorých spisovateľov, ktorú hudbu (slovenskú či maďarskú) majú respondenti radšej, ktorá hymna je im bližšia a pod. Skúmali sme súvislosti s premennými, ako sú pohlavie, vek, národnosť, materinský jazyk, lokalita, typ školy. Pri analýze jednotlivých otázok sme tieto spojitosti uviedli len v tom prípade, keď bol vzťah relevantný (Tušková – Uhrinová 2021b).

4.3. DEJINY SPISOVNÉHO JAZYKA

V slovenskej jazykovede sa menej vie, že polemika o slovenskom spisovnom jazyku bola významná nielen na území dnešného Slovenska, ale aj na Dolnej zemi. Najskôr začala skúmať túto problematiku M. Žiláková (2010). Zo súčasných pracovníkov ústavu sa touto témou zaoberá J. Rágyanszki. V centre jeho pozornosti je dielo sarvašského evanjelického farára Štefana Jančoviča, ktorý v roku 1848 vydal prvý slovensko-maďarský a maďarsko-slovenský slovník písaný v štúrovčine. J. Rágyanszki analyzoval najmä kodifikačný charakter slovníka (Rágyanszki 2014, 2017). Jančovič k svojmu slovníku zostavil aj *Slovenskú mluvnicu*, ktorá bola podľa autora prvou gramatikou živého slovenského jazyka. J. Rágyanszki porovnal ortografické a fonetické princípy gramatiky a jej morfológickú časť s *Náukou reči slovenskej* od L. Štúra a dospel k záveru, že Jančovič zostavil svoju gramatiku na základe jazyka dvojtýždenníka *Slovenskije národňje novini*, ale *Náuku reči slovenskej* nepovažoval za kodifikačnú prácu. Napriek tomu medzi oboma gramatikami nie je veľa závažných rozdielov, a tak Jančovičova gramatika normu štúrovčiny nenarušila.

J. Rágyanszki kladie veľký dôraz aj na vydávanie rukopisov a staršej literatúry Slovákov v Maďarsku (Brtáňová – Rágyanszki 2022). Tieto publikácie väčšinou zostávajú historici VÚSM, ale vydávaním prameňov sa zaoberajú aj jazykovedci. Podstatnou súčasťou analýz je totiž lingvistický rozbor rukopisov a tlačí, väčšinou na základe pravopisných, fonetických, morfológických a lexikálnych aspektov. J. Rágyanszki našiel rukopis *Uwarowani nemoci Cholera rečeneg* (1831), ktorý sa zachoval vo Farnosti Narodenia Panny Márie v Číve (Piliscsév). Rukopis je prekladom maďarského letáka o ochrane pred cholerou. Rukopis potvrdzuje, že slovenský administratívny jazyk musel existovať aj v katolíckych lokalitách, pretože komunikácia medzi slovensky hovoriacimi obyvateľmi a orgánmi verejnej a cirkevnej správy musela nevyhnutne prebiehať. V prípade Čívu na účel sprostredkovania informácií o protiepidemiologických opatreniach slúžilo západoslovenské nárečie, ktoré Čívia veľmi dobre ovládali (Rágyanszki 2020).

5. PERSPEKTÍVY ĎALŠIEHO VÝSKUMU

Vzhľadom na to, že VÚSM sa venuje výskumu jazyka národnostnej komunity, musí zohľadňovať súčasnú politickú a sociálnu situáciu slovenskej národnosti. Posledné sčítanie obyvateľstva v Maďarsku, ktoré je veľmi zaujímavé aj z jazykového a jazykovedného hľadiska, bolo v roku 2022, a jeho výsledky boli uverejnené v septembri 2023.¹⁶ Podľa toho celkový počet osôb hlásiacich sa k slovenskej národnosti je 29 881. Počet osôb so slovenským materinským jazykom je 10 123 a ako jazyk používaný v rodinnom a priateľskom kruhu slovenčinu uviedlo 12 521 osôb.¹⁷

Terénne výskumy VÚSM potvrdzujú, že dialekty vymierajú čoraz intenzívnejšie. Aj z tohto dôvodu bol dialektologický výskum nahradený výskumom bilingvizmu. Vo výskume dvojjazyčnosti je potrebné používať nové metódy, pretože pribúdajú používatelia jazyka, ktorí si slovenský jazyk neosvojili v rámci rodiny, ale v národnostných školách. Dôležité je pokračovať vo výskume v oblasti školstva. Momentálne sa pripravuje nový dotazníkový výskum so Spoločenskovedným ústavom Centra spoločenských a psychologických vied SAV v Košiciach, ktorý aj tentokrát obsahovať bude otázky týkajúce sa používania jazyka. Respondentmi výskumu budú študenti gymnázií v Békešskej Čabe a Budapešti.

Na zachovanie identity Slovákov v Maďarsku je dôležitý aj historický výskum z pohľadu jazyka. J. Rágyanszki spracoval fond Evanjelického seniorátu v Békeš-

¹⁶ Dotazník obsahoval štyri otázky, ktoré sa týkali národnostnej príslušnosti. Na tieto otázky nebolo povinné odpovedať. Napriek tomu na ne odpovedalo 86 % opýtaných. Dotazník okrem prvej národnosti, materinského jazyka a jazyka používaného v rodinnom a priateľskom kruhu umožňoval uviesť aj väzbu k ďalšej národnosti.^[3]

¹⁷ Ak to porovnáme s údajmi predposledného sčítania ľudu (2011), môžeme pozorovať výrazný pokles, vtedy sa k slovenskej národnosti prihlásilo 35 208 osôb; v rodinnom a priateľskom kruhu slovenčinu používalo 16 266 osôb. Na druhej strane za rozporuplný možno považovať údaj, že počet slovenských rodených hovoriacich sa nepatrne zvýšil, v roku 2011 to bolo len 9 888.

skej župe Celoštátneho evanjelického archívu v Budapešti. Fond obsahuje aj korešpondenciu pitvaroškého farára, slovenského národovca Jána Kutlíka, st., s jeho seniormi. Korešpondencia môže byť výborným zdrojom pre historický sociolingvistický výskum, ktorý nemá v maďarskej slovakistike tradíciu.

V spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV a Jazykovedným ústavom Maďarskej akadémie vied plánujeme pokračovať v onomastických a sociolingvistických výskumoch so zvláštnym zreteľom na jazykovú situáciu a jazykovú krajinu slovenských obcí v Maďarsku.

Literatúra

- BALLEKOVÁ, K. (2004): Z nárečových výskumov Slovákov v Maďarsku. In: Uhrinová, A. – Žiláková, M. (eds.): *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Békešská Čaba: VÚSM, 53 – 62.
- BALLEKOVÁ, K. (2015): V rozprávkach nie sú len rozprávkové príbehy (Jazykové osobitosti enklávnej slovenčiny). In: Kováčová, A. – Uhrinová, A. (eds.): *Duchovná a sociálna kultúra menšín v majoritnom prostredí*. Békešská Čaba: VÚSM, 156 – 167.
- BARTHA, Cs. – BORBÉLY, A. (eds.) (v tlači): *Többnyelvűség Magyarországon – Összehasonlító vizsgálatok hat nemzetiségről*. Budapest: Nyelvtudományi Kutatóközpont – Eötvös Loránd Kutatói Hálózat.
- BRTÁŇOVÁ, E. – RÁGYANSZKI, J. (2022): *Matej Markovič (1707 – 1762). Pramenná edícia*. Békešská Čaba: VÚSM.
- ČABJANSKÍ NÁREČOVÍ SLOVNÍK – CSABAI TÁJSZÓTÁR (1993). Rukopis J. Dedinského, prepracoval a doplnil J. Ando a M. Mazán. Békešská Čaba: Slovenský výskumný ústav Zväzu Slovákov v Maďarsku.
- DIVIČANOVÁ, A. – BENŽA, M – KRUPA, O. (eds.) (1996): *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku – A magyarországi szlovákok népi kultúrájának atlasza*. Békešská Čaba: Slovenský výskumný ústav.
- DIVIČANOVÁ, A. (1999): *Jazyk, kultúra, spoločensť*. Békešská Čaba: Slovenský výskumný ústav.
- DIVIČANOVÁ, A. (2002): *Dimenzie národnostného bytia a kultúry*. Békešská Čaba: VÚSM.
- DIVIČANOVÁ, A. – CHLEBNICKÝ, J. – TUŠKOVÁ, T. – UHRINOVÁ, A. – VALENTOVÁ, I. (2015¹, 2017²): *Čabianske priezviská*. Békešská Čaba: VÚSM v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ludovíta Štúra SAV.
- DIVIČANOVÁ, A. – CHLEBNICKÝ, J. – TUŠKOVÁ, T. – VALENTOVÁ, I. (2017): *Komlóske priezviská*. Békešská Čaba: VÚSM.
- ĐURKOVSKÁ, M. – TUŠKOVÁ, T. (2019, 2020): Téma slovenského národnostného školstva v Maďarsku v projektoch Slovenskej akadémie vied a Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. In: Đurkovská, M. – Tušková, T. (eds.): *Reflexia slovenského národnostného školstva v Maďarsku v kontexte súčasnosti a ďalších perspektív jeho fungovania*. Košice – Békešská Čaba: SvÚ CSPV SAV; VÚSM (e-kniha a tlačaná verzia), 6 – 18. Dostupné na: https://svusav.sk/storage/uploads/publikacie/pdf/Reflexia_slovenskeho_narodnostneho_skolstva_v_Madarsku.pdf a na: http://vum.slovaci.hu/images/fileadmin/kutato/ebooks/978-615-5330-24-7_.pdf (cit. 8. 6. 2023).
- ĐURKOVSKÁ, M. – TUŠKOVÁ, T. (2021): O výskume a jeho respondentoch. In: Demmel, J. – Tušková, T. (eds.): *Škola a učítelia (sebareflexia slovenských pedagógov v Maďarsku)*. Békešská Čaba: VÚSM, 155 – 162.
- FÜGEDI, E. – GREGOR, F. – KIRÁLY, P. (1993): *Atlas slovenských nárečí v Maďarsku*. Slovensko-nemecké dvojjazyčné vydanie – *Atlas der slowakischen Mundarten in Ungarn*. Slowakisch-deutsche zweisprachige Ausgabe. Budapešť/Budapest: Slovenský výskumný ústav Zväzu Slovákov v Maďarsku.

- HOMIŠINOVÁ, M. (2003): *Slovenská inteligencia v Maďarsku v zrkadle sociologického výskumu*. Békešská Čaba: VÚSM.
- HOMIŠINOVÁ, M. (2006): *Emická rodina Slovákov, Chorvátov a Bulharov žijúcich v Maďarsku*. Békešská Čaba: VÚSM.
- HOMIŠINOVÁ, M. (2015): Ako hovorí slovenská mládež v Maďarsku a na Slovensku v súčasnosti? (Bilingválna reflexia). In: *Studia Slavica*, 60/1, 141 – 150. DOI: <https://doi.org/10.1556/060.2015.60.1.13>
- HOMIŠINOVÁ, M. – UHRINOVÁ, A. – ONDREJOVIČ, S. (2013): *Poslanci slovenských národnostných samospráv v Maďarsku v reflexii sociolingvistickeho výskumu (výsledky dvoch volebných období 2002 – 2010)*. Békešská Čaba: Výskumný ústav Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku.
- KREKOVICOVÁ, E. – KRUPA, O – ANDO, J. (eds.) (2008): *30 rokov vo výskumných táboroch. Jubilejné spomienky na prácu v teréne*. Békešská Čaba: VÚSM.
- KOVÁČOVÁ, A. – UHRINOVÁ, A. (eds.) (2015): *Duchovná a sociálna kultúra menšín v majoritnom prostredí. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie venovanej životnému jubileu etnografa Ondreja Krupu*. Békešská Čaba: Výskumný ústav Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku.
- MARLOKOVÁ SZABÓOVÁ, J. (2021): Lexikálne osobitosti pilišských slovenských nárečí. In: Demmel, J. – Szudová, K. E. – Tušková, T. – Uhrinová, A. (eds.): *Výskum Slovákov v Maďarsku v interdisciplinárnom kontexte. Na počesť Anny Divičanovej a k 30. výročiu VÚSM. Acta Partis Minoris Slovacae*. Békešská Čaba: VÚSM, 331 – 340.
- RÁGYANSZKI, J. (2014): Symbióza bibličtiny a štúrovčiny v Tlačiarňi Lipóta Réthyho v Sarvaši. In: Příhoda, M. – Giger, M. – Klusáková, H. (eds.): *Slované mezi tradicí a modernitou*. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart, 35 – 40.
- RÁGYANSZKI, J. (2017): Slovenská Mluvnica Štefana Jančoviča. In: Ondrejovič, S. – Kmit'ová, J. (eds.): *Jazykovedné dielo Ludovíta Štúra v historických a súčasných interpretáciách*. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo SAV, 135 – 149.
- RÁGYANSZKI, J. (2020): Slovenská písomná pamiatka z času cholery. In: Tušková, T. – Rágyanszki, J. (eds.): *Slovenské inšpirácie z Čívu. 36. interdisciplinárny výskumný tábor Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Studia interdisciplinaria*. Békešská Čaba: VÚSM, 257 – 290.
- TÓTH, A. J. (2008a): Slovenčina v cirkvi. In: Uhrinová, A. – Žiláková, M. (eds.): *Slovenský jazyk v Maďarsku – A szlovák nyelv Magyarországon. Bibliografia a štúdie – Bibliográfia és tanulmányok I*. Békešská Čaba: VÚSM, 317 – 336.
- TÓTH, A. J. (2008b): Používanie slovenského jazyka v školách. In: Uhrinová, A. – Žiláková, M. (eds.): *Slovenský jazyk v Maďarsku – A szlovák nyelv Magyarországon. Bibliografia a štúdie – Bibliográfia és tanulmányok I*. Békešská Čaba: VÚSM, 224 – 263.
- TÓTH, A. J. – TUŠKOVÁ, T. – UHRINOVÁ, A. – ŽILÁKOVÁ, M. (2005): Jazyková situácia v Slovenskom Komlóši. In: Uhrinová, A. – Žiláková, M. (eds.): *Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe*. Békešská Čaba: VÚSM, 240 – 324.
- TÓTH, S. J. – UHRINOVÁ, A. (eds.) (2008): *Slovenčina v menšinovom prostredí. Štúdie z II. medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba, 17. – 18. októbra 2007*. Békešská Čaba: VÚSM.
- TUSKA, T. (2002): *A „Čabiansky kalendár” 1920 – 1939 évfolyamaiban megjelent cikkek nyelvszemlélete*. ELTE Szlav Nyelvészeti Doktori Iskola. [Dizertačná práca.]
- TUSKA, T. – UHRIN, E. (2020): Egy magyarországi szlovák közösség láthatóságának rögzítése – Még egyszer a 300 éves Békéscsaba rendezvénysorozatának nyelvi tájképéről. In: Borbély, A. (ed.): *Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, 240 – 260. (online). Dostupné na: http://www.nytud.hu/publ/nemzetisegi_nyelvi_tajkep/index.html (cit. 21. 5. 2023)
- TUŠKOVÁ, T. (2016): *Slovenský jazyk v univerzitnom bilingválnom prostredí*. Békešská Čaba: VÚSM.
- TUŠKOVÁ, T. (2021): *O storočnom Čabianskom kalendári*. Békešská Čaba: VÚSM.

- TUŠKOVÁ, T. – UHRINOVÁ, A. (2018): Jazykový obraz jubilejných osláv v Békešskej Čabe. In: *Dolnozemskej Slovák. Časopis Slovákov v Maďarsku, Rumunsku a Srbsku*, 23(38)/3 – 4, 12 – 17.
- TUŠKOVÁ, T. – UHRINOVÁ, A. (2020): Vizualne používanie jazyka u Slovákov žijúcich v Číve. (Slováci a slovenský jazyk v Číve). In: Tušková, T. – Rágyanszki, J. (eds.): *Slovenské inšpirácie z Čívu. 36. interdisciplinárny výskumný tábor Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Studia interdisciplinaria*. Békešská Čaba: VÚSM, 327 – 373.
- TUŠKOVÁ, T. – UHRINOVÁ, A. (2021a): Dôležité míľniky v histórii Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. In: Demmel, J. – Szudová, K. E. – Tušková, T. – Uhrinová, A. (eds.): *Výskum Slovákov v Maďarsku v interdisciplinárnom kontexte. Na počesť Army Divičanovej a k 30. výročiu VÚSM. Acta Partis Minoris Slovacae*. Békešská Čaba: VÚSM, 69 – 108.
- TUŠKOVÁ, T. – UHRINOVÁ, A. (2021b): Etnouvedomovacie procesy a etnické prejavy slovenských pedagógov v Maďarsku. In: Demmel, J. – Tušková, T. (eds.): *Škola a učítelia (Sebareflexia slovenských pedagógov v Maďarsku)*. Békešská Čaba: VÚSM, 177 – 234.
- UHRINOVÁ, A. (2004): *Používanie materinského jazyka v kruhu slovenskej inteligencie v Békešskej Čabe*. Békešská Čaba: VÚSM.
- UHRINOVÁ, A. (2008a): Slovenský jazyk v Maďarsku očami používateľov. In: Uhrinová, A. – Žiláková, M. (eds.): *Slovenský jazyk v Maďarsku – A szlovák nyelv Magyarországon. Bibliográfia a štúdie – Bibliográfia és tanulmányok I*. Békešská Čaba: VÚSM, 92 – 223.
- UHRINOVÁ, A. (2008b): Najdôležitejšie faktory zachovania slovenského jazyka v Maďarsku. In: Tóth, J. – Uhrinová, A. (eds.): *Slovenčina v menšinovom prostredí. Štúdie z II. medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba, 17. – 18. októbra 2007*. Békešská Čaba: VÚSM, 71 – 90.
- UHRINOVÁ, A. – ŽILÁKOVÁ, M. (eds.) (2004): *Slovenčina v menšinovom prostredí. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku (Békešská Čaba, 16.–17. okt. 2003)*. Békešská Čaba: VÚSM.
- UHRINOVÁ, A. – ŽILÁKOVÁ, M. (eds.) (2005): *Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe*. Békešská Čaba: VÚSM.
- UHRINOVÁ, A. – ŽILÁKOVÁ, M. (eds.) (2008): *Slovenský jazyk v Maďarsku – A szlovák nyelv Magyarországon. Bibliográfia a štúdie – Bibliográfia és tanulmányok I. – II*. Békešská Čaba: VÚSM.
- ŽILÁKOVÁ, M. (1986): *Nárečie troch slovenských obcí v Bakonyi*. Budapešť: Vydavateľstvo učebníc.
- ŽILÁKOVÁ, M. (2000): Niektoré typy obrazného vyjadrovania sa v komlósskom slovenskom jazyku. In: Chlebnický, J. (ed.): *250 rokov v Slovenskom Komlósi. Prednášky zo sympózia o Slovákoch v Maďarsku, 1996*. Békešská Čaba: Slovenský výskumný ústav, 91 – 100.
- ŽILÁKOVÁ, M. (2003): Archív slovenských nárečí v Maďarsku. Zásady archivovania. In: Divičanová, A. – Chlebnický, J. (eds.): *Prvé desaťročie Slovenského výskumného ústavu*. Békešská Čaba: VÚSM, 62 – 69.
- ŽILÁKOVÁ, M. (2005): Premeny neštandardizovaných a štandardizovaných podôb slovenského jazyka v Békešskej župe. In: Uhrinová, A. – Žiláková, M. (eds.): *Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe*. Békešská Čaba: VÚSM, 24 – 71.
- ŽILÁKOVÁ, M. (2008): Odumieranie nárečí na slovenských ostrovoch v Maďarsku. In: Uhrinová, A. – Žiláková, M. (eds.): *Slovenský jazyk v Maďarsku – A szlovák nyelv Magyarországon. Bibliográfia a štúdie – Bibliográfia és tanulmányok I*. Békešská Čaba: VÚSM, 49 – 91.
- ŽILÁKOVÁ, M. (2010): Komlós (Slovenský Komlós / Tótkomlós) verzus Bánhedeš (Veľký Bánhedeš / Nagybánhegyes), čili/alebo bibličina vs. štúrovčina. In: Krekovičová, E. – Uhrinová, A. – Žiláková, M. (eds.): *Kontexty identity. Jubilejný zborník na počesť Army Divičanovej – Az identitás összefüggései. Köszöntő könyv Gyivicsán Anna tiszteletére*. Békešská Čaba: VÚSM, 207 – 215.
- ŽILÁKOVÁ, M. (2013): Fenomén na ústupe: diglosia Slovákov v Maďarsku. In: Kováčová, A. – Uhrinová, A. (eds.): *Slovenský jazyk a kultúra v menšinovom prostredí. Štúdie z medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku, Békešská Čaba 15.–16. novembra 2012*. Békešská Čaba: Výskumný ústav CSSM, 31 – 39.

Internetové zdroje

- [1] <http://vusm.slovaci.hu/sk/> (cit. 20. 9. 2023).
- [2] <http://vusm.slovaci.hu/sk/nase-publikacie> (cit. 20. 9. 2023).
- [3] <https://oslovma.hu/index.php/sk/aktuality/151-aktuality3/1529-30000slovma> (cit. 20. 9. 2023).